

יום הכיפורים - ועניני תשובה

שני שעירי יוה"כ נושאים תחלואי הנפש שנתהוו מהעוונות

וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וְהַעֲמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְיָ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (ויקרא טז, ז; פרשת אחרי). וְסָמַךְ אַחֲרָיו אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר הַחַי וְהִתְוָדָה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת כָּל פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטֹּאתֵיהֶם וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשָׁלַח בְּיַד אִישׁ עֹתִי חֲמוֹד־בָּרָה: וְנִשָּׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹתָם אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשָׁלַח אֶת הַשְּׁעִיר בַּמִּדְבָּר: (שם טז, כא-כב)

על עון שעושה האדם במזיד - דנפיש זוהמיה - אין מביאין קרבן, וזה אומרו (משלי כא כז) זָבַח קָשָׁעִים פֹּעֵצָה, כי יתעבה ה' ברוך הוא להקריב על מזבחו תיעוב כזה, שאין לך מיאוס בעולם כמיאוס וזיהום העון רחמנא ליזלן:

ולפי הקדמה זו יתבאר הענין על נכון, בהקדים מה שכתבו רבותינו ז"ל בתורת כהנים (אחרי ד פ"ה) וזה לשונם: וְכִפֹּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְּשָׁעֵיהֶם וְגו' (לקמן פס' טז), על זדון טומאת מקדש וקדשיו - שעיר הנעשה בפנים ויום כיפור מכפר, ועל שאר עבירות שבתורה - הקלות והחמורות הזדונות והסגנות הודע ולא הודע עשה ולא תעשה כריתות ומיתות בית דין - שעיר המשתלח מכפר, עכ"ל. ובש"ס (שבעות ב:) וזה לשונם: וְשַׁעִיר שֶׁל עֲזָאזֵל נוֹשֵׂא עָלָיו כָּל הַזְדוֹנוֹת קָלוֹת וְחַמּוּרוֹת וְסָגָנוֹת וכו'. וגם הכהנים כפרתו בשעיר המשתלח כאמרם ז"ל במסכת (זבחים) וְשַׁעִירֹת פֶּרֶק א' (דף יג:) וזה לשונם: רבי יהודה אומר גם הכהנים מתכפרין בשעיר המשתלח:

ואחר שהודיענו ה' את כל זאת, הנה שלך לפניך טעם מספיק, כי השני שעירים נושאים כל זוהמי תחלואי הנפש. השעיר שנושא עליו זדון טומאת מקדש וקדשיו, קבלו ה' ולא תעבו, אבל שעיר הגושא זוהמות כל העבירות קלות וחמורות, כזה ה' שיאבדם ויכלם חוץ ממקום הקודש. וזה שיסמוך אחריו עליו את ידיו, שהוא שלוחם של ישראל, וכל אשר עושים שם הוא היה עושה, ששלוחו של אדם כמותו (קידושין מא:). ואמר ונתן אותם על ראש השעיר החי, ביאר הכתוב היטב הדבר, שצסמיכתו הוא נותן כל הטומאות המזוהמות ההם על ראשו. ואמר ונשא השעיר, מודיע כי ימלא בו בחינת המקבל לישא את הרע ההוא אל ארץ וגו':

ולחבין הענין, משל למלך שצקר בגדי בניו, וראה בהם בגדים נקיים וכתם בו - משפשו בידו ונתנו לבנו, וכשראה בגד מלוכלך הרבה, נותנו לעבד אחד מעבדיו אשר לא ימאס הדבר המאוס. כן הדבר הזה המלך הוא מלכנו יתרום שמו, כשמביא לפניו קרבן, אם הוא צפרט וטהרת כתם כל שהוא - שהם כתמי השגנה, או פרט אחד של טומאת מקדש וקדשיו כנזכר, לא יתועב הקרבן

ולקח את שני השעירים וגו'. פרשה זו כריכה למודעי, כי למה יאזה ה' דבר כזה, ואם הוא מהמאות אשר לא עשה ה' בהם טעם, היה לו לומר חוקה. ומה גם תגלל הקושיא לדבריהם ז"ל (זוה"ק ח"א קנג.) כי עזאזל הוא בחינת כל הרע, הנה כמעט חס ושלום שידמה הדבר לעכו"ם. ומה גם שמאזה ה' (וימא סב.) להשוות שעיר של שם לשעיר זה של דבר אחר, הדברים מצהילים:

ונראה לומר על פי הקדמות שהודיענו רבותינו ז"ל, וזה יאמר ראשונה. תנן במשנת חסידים (אבות פ"ד מ"א) 'העושה מצוה אחת קונה לו סניגור אחד, והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד' ע"כ.

ומפורשים הדברים באר היטב על פי דברי הזהר הקדוש (ח"ג ריד.) ובהשכלה מושכל עליון על פי האריז"ל לכאזי בהיכלי מלך, כי מהעבירה עצמה יולד דבר רע, שהוא עצמו העון שעשה, ובידו נמסר עושהו, כאומרו (ירמ' ב יט) 'תִּסְרָף רָעָתְךָ, יִתְמַוָּגוּ בְּיָד עֲוֹנוֹתַי' (ישעי' סד ו), ולזה כמשמחל ה' לדוד הודיעו שאבד הכח הרע שנוכל מהמעשה הבלתי הגון, כאומרו (ש"ב יב יג) גַּם יִי הַעֲבִיר חַטֹּאתֶיךָ לֹא תָמוּת, הכוונה בזה כיון שהחטא שעושה האדם נבצר ממנו הנפרע מעושהו, ממילא באבוד המשחית אין משחית, וזה שאמר לו ה' שאחר שהעביר חטאתו לא ימות, כי אין ממתית:

מעתה כיון שעל ידי המעשים נוצרים דברים הרעים המזיקים והמלערים את האדם, כזה ה' המעדיף טובו עלינו, ואמר כי כל שעושה דבר בלתי הגון בלא ידיעה מחטאות האדם, יביא קרבן. וזה שיסמוך עליו בעל הקרבן, והטעם כי בזה יורקו החילונים ההם שנתהוו ממעשיו הרעים על הקרבן ההוא, ופעולה זו הודיע ה' שתעשה בסגולת הבאת האדם קרבנו לבית אלהינו, וסומך עליו, שם יעשה הדבר ככח השלם של אלהי הרוחות לכל צדק, וזה הוא טעם שזוה ה' הסמיכה בחטאות. והנה כל המעשה אשר יעשה בחטאת, זכח והקטרה, יפעיל בבחינת ההיא הגמסכת מהאדם בקרבן ההוא על ידי סמיכתו כנזכר, ובזה היא נעקרת בחינת הרע:

ובבב ידעת כי אין חטאת בזה, אלא על החטאות שהוא הדבר שעושה האדם בשוגג, משום דלא נפיש זוהמיה, מה שאין כן

יום הכיפורים מכפר מצד עצמו חוץ ממוצות היום

יום הכיפורים הוא מקרא קדש וגו' (ויקרא כג, כז; פס' אומרו). פירוש בלא אמצעות קריאתם אותו קודש ובלא עינוי שמתענים בו, הוא יום כיפור מצד עצמו. ומעתה יש שכר למצות קריאת קודש ועינוי בו מלבד ריוח הכפרה:

וְכָל מִלְאכָה לֹא תַעֲשׂוּ וכו' בִּי יוֹם כִּפּוּרִים הוּא וגו' (שם, פס' כח). ... ולדרך זה אמר וכל מלאכה לא תעשו, והטעם כי יום כיפורים הוא פירוש כי עיצומו של יום מכפר, ויש לך אדם שהזמן מכפר עליו והוא עסוק במלאכתו, והמשכיל על דבר עיצומו של יום, לבבו יבין המכפר כי הוא אדון המאיר היום, לסגל סגל דבר זה:

ה' פירוש כנפיו לקבל שבים

יְפֹרֵשׁ בְּנִפְיוֹ יִקְחָהוּ וגו' (דברים לב, יא; פס' האזינו). על דרך אומרו (ספרי דברים ל כט) 'ימינו פשוטה לקבל שבים, שאם על ידי הערה שיעיר ה' לישראל יתעוררו לשוב בתשובה תיכף ימינו פשוטה. ואמר יפירוש לעתיד, זה שיעורה טעם שיפירוש כנפיו מעיקרא הוא בשביל שיקחהו לאיש ישראל החוזר בתשובה, שזולת זה לא היה פורש כנפיו:

אליו. אבל כל הזהמה של כל העצירות שעשו ישראל קלות וחמורות – הוא מיאוס גדול, ואמר שילוכוהו לעבד אחד מהרחוקים מהמלוכה, ללד היותו מהפחותים וקלי הערך, והוא יסבר ויאבד וימחה אותם, ואין זה אלא כנותן לו שירות מבזזה לעשות, ואף על פי כן למעלה הוא לו שחשבו האדון לעשות לו דבר ממה שהיה לפני אל בבית המקדש, ונעשה השעיר ההוא בהשואה עם השעיר המתקרב לפני אל:

וטעם שזוהי ה' עשות ככה, ולא אמר שיקחו שעיר מהשוק

וישלחוהו לעזאזל אחר שהתודה עליו, הוא ללד כי מן הנמנע שיתקבצו כל הטומאות שעשו ישראל במעשיהם הרעים ויבואו על ראש השעיר, כי אם בהביאו השעיר לפני ה', ואחר שהוצא לפני ה', מאז מוכח כי הוא זה השעיר שישא כל התיעוב, וילך לו אל ארץ גזרה. לזה צוה להגדיל, והוא הבוחר יבחר את השעיר אשר יבחר בתבונתו יתברך בצעלי חיים. ומה גם למה שאמרו המקובלים כי כמה נפשות וניולות בצעלי חיים בלתי מדבר, ומי ידע בלתי יתברך שמו. גם יש סוד בגורל, והבן:

עבודת יום הכיפורים שייך לכל הדורות

וְהִיְתָה זֹאת לָכֵם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטָּאתָם אֶחָת בִּשְׁנָה וַיַּעַשׂ בַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה:
(ויקרא טז, לז; פר' אחרי)

והיתה זאת לכם לחוקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה ויעש באשר צוה יי' את משה:

והיתה זאת לכם וגו'. מקרא זה חוזר אל הכהנים לקיים לדורות, מלוא האמורה בתחילת הפרשה – שהיא עבודת כהן גדול, ללד יחשוב שלא נאמרה אלא לשעה, תלמוד לומר **זאת לכם לחוקת עולם. לכפר על בני ישראל** כאן גילה ה' סודו כי על הכהנים ידבר, כי הם המכפרים. עוד נתכוון בזה ללד יאמר אדם שלא צוה ה' ללד יכנס בצגדי זהב אלא בעת ההיא פעם ראשונה, שעדיין לא נתכפר רוסם עון עגל זהב, אבל

מפעם ראשונה ואילך כבר נמחה ונמחק רישומו, וצא יצא אהרן בצגדי כבוד אל הקודש פנימה, תלמוד לומר **והיתה זאת לכם לחוקת עולם** בלא שינוי, וגמר לומר **לכפר על בני ישראל**, אולי שנתכוון לתת טעם על הדבר לומר שהגם שבחינת אהרן לא נשאר רוסם מהעגל, כיון שבערך ישראל לשמא בקמיהם לא נמחק רוסם העגל כל עיקר, ומעתה מתעגל הדבר גם על אהרן:

כל זמן שהאדם חי יכול עדיין לחזור בתשובה

אם חבל תחבל שלמות רעה עד בא השמש תשיבנו לו: כי הוא (בסותה) כסותו לבריה הוא שמלתו לערו בפה ישיב ויהי כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני: (שמות כב, כה-כו; פר' משפטים)

אם חבל תחבל. נראה, כי ירמוז להעיר אדם הנרדם אשר בידו שלמות מי שאמר עליו הכתוב (משלי כו י) **רעה רעה אביד וגו'**, והגפס תתיחס לשלמה על דרך אומרים במסכת שבת (קנב:) משל למלך שחלק בגדי מלכות וכו', וכבר פירשנו בו (חפז ה' ס) כי ללד שגפס אדם היא מלכותו יתברך, שנאמר בו (תהלים קד ב) **עטף אור פשלתה, ויצו ה' אם משכנה בחובו** שהם חטאיו, יש לו זמן להשיבו עד **בא השמש** על דרך אומרים (ס"ג א) **פסח פנוט עד דפא, ואמרו ז"ל** (יח' חגיגה פ"ב ה"א; קה"ר ז א) **עד דכדוכה של מות** [נפשו], כי יש לו זמן תשובה עד ביאת שמשו:

וטעם ככל חבל תחבול, דע כי כל אדם מישראל יש לו שלש בחינות, נפש רוח נשמה, וכאן רמז הכתוב על שלשתן, כנגד הנשמה אמר **אם חבל**, וכנגד הרוח אמר **תחבול**, וכנגד הנפש אמר **שלמות רעה**. וכנגד אדם שלש חלוקות, אחד **בי היא בסותה לבריה** היא הנשמה, שנית **היא שמלתו לעורו** והיא הרוח, שלישית **במה ישב** והיא הנפש אשר עמו בקבר, וכאמרו (איוב יד כב) **ונפשו עלי פאצל**. ואמרו **ויהי כי יצעק פירוש חוזר לענין ראשון, תשיבנו לו** שהיא התשובה, כי לא יטרח ללד להשיבו, אלא **בי יצעק ישמע ה' וגו'** ויעבור חטאתיו:

ע"י תשובה והרבות במצוות יתכפרו עוונותיו

ועתה ישראל מה יי' אליהיך שאל מעמך בי אם ליראה את יי' אליהיך בכל לבבך ובכל נפשך: (דברים י, יב; פר' עקב)

עוד יתבאר על זה הדרך, לפי שיעלה על דעת אנוש שהעובר פי ה' נפלאה היא ממנו השגת ראונו יתברך, לזה אמר אליו **ועתה וגו'**, פירוש **ועתה** הוא תשובה, כאומרים ז"ל (בר"ר כא ו) **'אין ועתה** אלא תשובה, **מה ה' אליהיך שואל מעמך** לתקן משותת, **בי אם ליראה ללד**, בזה יתראה ה' אלהיך לך. ואמרו **ללכת בכל דרכיו וגו'**, פירוש על דרך אומרים ז"ל (ויק"ר כא ה) **'אם עשית** חבילות של עצירות עשה כנגדן חבילות של מלות, וכתב רמב"ם בפירוש המשניות (מסות פ"ג מ"ז) שאם אדם לא יכעיס בוראו

בעצירות, הגם שלא יעשה אלא מלוא אחת, יש כח בלואה מלוא לזכותו לעולם הזה ולעולם הבא, ע"כ:

והמשלתי דבר זה לשני עבדי מלך, אחד מימיו לא הכעים המלך וצא ללואות פני המלך בצן יונה למנחה, ואחד הכעים המלך וצא ללואות פני המלך בשור אחד, יש מקום שישמח המלך לקראת מנחת העוף, ויכעוס לקראת מנחת השור ללד ההכעסות שקדמו ממנו. והוא אומרו כאן ללד התשובה **ללכת בכל דרכיו וגו'**, לעשות חבילות חבילות של מלות: